

by nepochybně mělo vést kritické zhodnocení soudobé přednášky J. Dobrovského a dalších (německojazyčných) pojetí, návaznost české „rakouské“ osvětské katolické teologie na protestantismus atd. Místo toho je kniha uzavřena „jazykově zpracovaným“ úvodem ke Stachovu překladu Giftschütze (s. 125-129, v originále s. 1-17), který je možná ilustrativní, ale pro vážnější studium zcela zavádějící. Nejde totiž o transkripci, text je pozměněn autorovými zásahy a dodrženo není ani jeho členění na paragrafy.

Celkové hodnocení *Počátků pastorální teologie v českých zemích* musí být nutně rozporné. Autor sice (znovu)otevřel nepříliš probádané téma svrchovaného významu a chvályhodně opravil či relativizoval řadu zavedených interpretačních klíčů, ovlivněných konfesionalními spory, českým nacionalismem či protiosvětským bojem katolické teologie druhé poloviny 19. století (nebo i novější), svůj přístup však nedokázal prezentovat v patřičné šíři a s dostatečnými kontextuálními znalostmi. Srovnání být jen dvou učebnic totiž jde, s výjimkou hlubšího ponoru ke katechetice a homilectice, namnoze po povrchu. Po formální stránce postrádám stránkové odkazy na prameny, jen někde nahrazené čísly paragrafů. Nehistorikovi bych sice odpustil titulování Marie Terezie jako císařovny (s. 23), již se jako žena samozřejmě nikdy nemohla stát, nebo „Rakousko“ ve smyslu habsburské monarchie před rokem 1804, avšak soud, že „oficiální [barokní] církevní liturgie často svými vyumělkovanými ceremonii neodpovídala lidovému citění“ (s. 24), je už vyloženě ahistorický, protože platil jeho pravý opak (viz např. R. Zuber, *Osudy... II*, 186-187). Je sice sporné, zda požadavky kladené na kněze osvětskými architekty nové duchovní správy přesahovaly jejich možnosti nebo ne, jak se tvrdí na s. 47, docela jistě je však neměla znesnadnit izolovanou roli kněze, protože právě o překonání této izolace osvětskými usilovalo. Jak ukázal R. Zuber, projevil se to kupříkladu i v jejich titulatuře, kdy místo výrazu „kněz“ byla dávana přednost označením „farář“, „duchovní správce“ či „náboženský učitel“ (R. Zuber, *Osudy... II*, 131). Mezi

dalšími sociálními aktivitami hrálo významnou roli právě zpraktičtění homilectiky a pastorace (Ulrich Im Hof, *Evropa a osvětský*, Praha: Lidové noviny 2001, 142-152). Běžnému čtenáři však příliš neposlouží ani paralelní překlady německých textů, včetně názvů uváděných děl, pokud se totéž netýká také užívání latiny. Podobně nedůsledné je zčeštění toponym (např. Trier místo Trevír na s. 23, zatímco na s. 33 se hovoří o Lovaňi). Po formální, především však obsahové stránce by kniha A. Křišťana zasloužila řadu úprav a doplnění, neboť představuje jen dílčí výsek z mimořádně zajímavé a důležité problematiky. Přepisování pramenů nebo jejich čistě vnější popis, k němuž se autor na mnoha místech celkem nedlouhého textu uchýlil, však vyvolává oprávněné obavy, bude-li něčeho takového schopen. Od standardní diplomní práce, jejíž kvality po mém soudu publikovaný text nepřekračuje, totiž ke skutečně objevným monografiím, spojujícím obsažnost s uměním prezentace, vede ještě hodně dlouhá cesta.

ZDENĚK R. NEŠPOR

Jakub Trojan, Ježíšův příběh: Výzva pro nás,

Praha: Oikúmené 2005, 413 s.
ISBN 80-7298-136-6.

Profesor Jakub Trojan (nar. 1927) nabízí v tomto spisu zralý plod nějakého půlstoletí dosavadní teologické práce. Osmnáct let z toho v pozici faráře Církve československé evangelické, dalších šestnáct let mimo oficiální službu a teprve po sametové revoluci na Evangelické teologické fakultě UK v Praze. Je tam i dnes vedoucím katedry teologické etiky. Jeho dosavadní spisy, jakož i pedagogická aktivita, jak to odpovídá jeho dávnému přidružení k *Nové orientaci*, směřovaly spíše k sociálně etickým otázkám, zejména v oblasti politiky a ekonomii

ky. Novým spisem demonstruje, že plodná je jen specializace spojená s širokým odborným rozhledem. V situaci, kdy jeho kolegové z katedry systematické teologie knižními publikacemi spíše seznamují odbornou veřejnost s díly jiných autorů, přichází náš autor bez bázně s čímsi jako vlastní christologickou *summou*.

Jen zdánlivě nepatří do akademické souvislosti to, že Jakub Trojan je i neevangelické veřejnosti znám především svým vystoupením v pražské svatovítské katedrále 1. ledna 1993. Tehdy narušil scénář velkého státnotvorného představení, v němž významnou roli hrály korunovační klenoty, Dvořákovy *Te Deum* a barokní roucha četného duchovenstva. Pronesl kázání v linii ostrých sociálně kritických projevů biblických proroků. Ukazuje to totiž na motivaci nové knihy. Jde mu o to, jak účinně promluvit dnes o Ježíši Kristu. Jak o něm mluvit v 21. století, jak znovu přivést současného člověka k zájmu o jeho příběh. Aby si odpověděl, kombinuje brilantní a náročnou teologickou práci se snahou o didaktickou a kazatelskou srozumitelnost, ba snad i průbojnost.

Bohatě členěný úvod na prvních čtyřech desítkách stran mapuje tradiční postoje církví, jak jsou vyjádřeny v katechismech a bohoslužebných písních, a ukazuje změny v mentalitě posluchačů zvěsti o Kristu od osvícenství po současnost. V nejrozsáhlejší části knihy představuje christologii českobratrských evangelických autorů 20. století a teologické interpretace příběhu Ježíše Krista u několika významných protestantských myslitelů téže doby, jednoho japonského (Kazoh Kitamori), důkladně osmi evropských, v několika sondách pak (v diskuzi s Jürgenem Moltmannem) i několika dalších, včetně tří a půl stránek věnovaných jedinému římskokatolickému teologovi (Walter Kasper). Jádrem vlastní autorovy výpovědi najdeme ve třetí a čtvrté části (s. 283-404).

Rozsáhlé referování o myšlenkách předchůdců ukazuje na zátěž nejen současné teologie, nýbrž snad všech humanitních oborů minulostí. Na jedné straně nelze s novými myšlenkami přicházet bez kritické reflexe myšlenek dřívějších a současných kolegů. Na druhé straně rozsah relevantních

textů, na něž je třeba reagovat, se stává neúnosným. Prameny s nimiž se taktó pracuje, jsou nakonec vždy výsledkem jazykové, dobové a někdy i názorové selekce. Jakubu Trojanovi prakticky v této souvislosti zcela chybí konfrontace se současnou katolickou a pravoslavnou christologií. Někteří autoři 20. století v těchto křesťanských proudech si kladou otázky analogicky k jeho stavění problému a i jejich odpovědi jdou stejným směrem.

Hledáme-li specifický přínos, jsme zpočátku dezorientováni. To, co se ponejprv jeví jako autorova neochota zaujmout pozici ve žhavých sporech současnosti, se posléze projeví jako generační podmíněnost. Autor nereaguje na opravdu současné výzvy. Nerozlišuje moderní a postmoderní mentalitu. Nevšimá si novějších publikací autorů, které zmiňuje, ale u nichž došlo k razantním posunům (pozdní Dorothee Sölleová), a nevšimá si celých mohutných proudů současné náboženské interpretace Ježíše Krista, např. radikální ortodoxie, znovu probuzené a ne vždy fundamentalistické evangelikální teologie (např. John H. Yoder), mohutného a samostatného proudu asijské reformované teologie po Kitamorim, který představují Kosume Koyama, Song Choan, zůstaneme-li u autorů dostupných v angličtině a hodně diskutovaných v reformovaném prostředí. Zůstává stranou současné reformační sociálně angažované teologie, a to jak začínající české (Milan Opočenský, Jana Opočenská), tak světové (Matthew Fox). Může však také jít o autorovu serióznost a otevřenost podnětům z různých stran a přirozenou touhu nespěchat na akademické půdě se soudy bez náležitých podkladů.

V Trojanově knize není snadné se orientovat. Nelze říci, že by šlo o sevrěný tvar či jasnou linii. Přece však lze najít hlavní myšlenku. Autor odmítá mnohasetleté, už v Novém zákoně obsažené satisfakční pojetí Ježíšovy smrti na kříži. Nejde o zadostiučinění, o splacení našich dluhů vůči Bohu, o zástupné potrestání nevinného. Odvážně prohlašuje, že vše je obráceno do budoucnosti a že „v pozadí nestojí žádný *dlužní úpis* z minulosti, který by bylo třeba splatit obětí“ (s. 320). Je to Ježíšův příběh podle názvu knihy, co je důležité, a ne pouze jako

něco, co se v minulosti stalo a co jako takové působí do přítomnosti, nýbrž právě jako výzva.

Pozoruhodné u teologa, který se snaží navazovat na alespoň reformační tradici, je to, že akceptuje situaci, v níž „Bůh theismu“ je vytlačen na okraj. Upozorňuje na metaforický ráz výpovědi o Bohu (s. 387-388) a opatrně připouští pantheistické pojetí vztahu Boha a člověka, resp. Boha a kosmu: vše je v něm a on ve všem. Dokonce výslovně zdůrazňuje *mé-ontologickou* charakteristiku toho, co se vztahuje k celku skutečnosti, jde tedy spíše o vztah sám, než o nějaké jsočno vedle ostatních jsoucen. Jde o tuto interpersonální relaci samu, nikoli o předmětné představy o jeho druhém pólu.

Jde nepochybně o nejvýznamnější systematické dílo české evangelické teologie za dlouhá léta. Nakolik poslouží členům Trojanovy církve, příbuzných církví a celku křesťanů jako výzva, to je při religionistickém pohledu na právě vydané dílo nesnadné odhadnout. Širšímu okruhu čtenářů může kniha být svědectvím o mohutném intelektuálním potenciálu nejstarší evangelické teologické generace. Jako dílo pevně zakořeněné ve zdejších předpokladech a omezeních se může stát informací a snad i výzvou také pro české mimokřesťanské a nenáboženské čtenáře. Autor jistě nepřehlé od teologické k religionistické interpretaci křesťanské látky na způsob Otakara A. Fundy. Je však otevřen mimoteologickým hlasům, zmiňuje např. Paula Ricoeura. Chce se udržet, jak sám uvádí, „na hraně“ (s. 388) a to může být více podnětné než definitivní stanoviska.

IVAN O. ŠTAMPACH

Bronislav Ostřanský, Dokonalý člověk a jeho svět v zrcadle islámské mystiky: Úradky Boží pro nápravu lidského království šajcha Muhjiddína ibn ‘Arabího,

**Praha: Orientální ústav AV ČR
2004, 130 s.
ISBN 80-85425-55-6.**

V současné době, vyznačující se ve sféře knižní produkce v češtině téměř doslova explozí nabízených titulů, je skoro nemožné tvrdit, že se v nabídce něčeho nedostává nebo je toho poskromnu. Platí to dnes i o islámu, i když na kvalitu nabízených titulů mohou být samozřejmě rozličné názory. Narazit však na knížku věnovanou islámské mystice zůstává nadále přece jen vzácností. I když islámskou mystiku neopomene zmínit žádná příručka seznamující české publikum se světem kultury a náboženství islámu, dostupnost textů samotných muslimských mystiků v češtině – s výjimkou několika málo českých překladů mystických básníků (Džaláluddín ar-Rúmí, Háfez, Muhammad Iqbál) – je dosud prakticky nulová. Český zájemce o sufismus, tedy islámskou mystiku, je tak odkázán jen na překlady do světových jazyků. Nyní se však díky Orientálnímu ústavu AV ČR dostal na český knižní trh tenký, ale cenný svazáček, jehož autor Bronislav Ostřanský uvádí čtenáře do tajů myšlení a tvorby věhlasného mystika arabské Andalusie Muhjiddína ibn ‘Arabího. V dnešních časech, kdy má navrch představa, že islám je v prvé řadě náboženstvím příkazů a zákazů, je o to více záslužné, když poučený badatel opraňuje doklady o tom, že tomu bylo v minulosti jinak a že muslimové, jež chápou islám především jako niterný a duchovní proces, nemusí být dnes zcela ztraceni a mají se o co opřít.

Osobnost Ibn ‘Arabího vévodí dějinám muslimského mysticismu, v nichž hraje roli příkladného učence a mistra. S titulem *aš-*